

O'QUV JARAYONINI O'ZLASHTIRISHDA DARS TEXNOLOGIYALARINI O'RNI

R.M.Tolipov
QDPI o'qituvchisi
X.O.Hamzaliyeva
QDPI talabasi

Insonning har qanday ongli faoliyati shu faoliyat haqidagi axborotlar va ularni amalga oshirish metodikasini egallashdan iboratdir. Inson mahorati darajasi faoliyat va unga oid axborotlarni o'zlashtirish darajasiga bog'liq. Faoliyatga bog'liq axborotlardan foydalanish tegishli o'quv elementlari, va o'quv predmetlarining o'zlashtirilishiga bog'liq. Demak, inson harakati yo'naltirilgan ob'ekti haqdagi axborotni egallashni taqozo etadi. Axborotlarning o'zlashtirilishi asosan ikki turga, ya'ni reproduktiv va produktivga ajraladi. O'zlashtirishning turlarga ajralishi qo'yilgan vazifani hal etishga oid dastlabki axborotlardan foydalanish usuliga tayanadi. O'zlashtirishning reproduktiv shaklida o'quvchi qo'yilgan vaziyat va uni hal etishga oid harakatlarni algoritm yoki qoida tarzida faqat qayta tiklaydilar, o'quv vazifalarini aytib berilgan tarzda qayta so'zlaydilar, deyarli yangilik kiritmaydilar. Reproductiv o'zlashtirish o'quvchi harakati algoritmik tarzda bo'lib, faqat tayyor holda va tushunchalar egallanadi, ya'ni o'quv, o'quv predmetlari va darslarda berilgan vazifalarini yechish bilan cheklanadi.

O'zlashtirishning produktiv (mahsuldor) shaklida o'quvchi harakati doimo yo'naltirilgan bo'lib, unda yangi axborotlar to'planadi, ular o'quv predmeti doirasidan tashkariga chiqishi ham mumkin. O'zlashtirishning produktiv usuli yangi axborotlarga asoslanib, doimo ijodiy, muammoli harakterda bo'ladi.

O'zlashtirishning har ikkala shakli genetik jihatdan bir-biriga bog'langan bo'lib, qurilish jihatdan tajribalarning egallanishiga ko'ra ikki bosqichda vujudga keladi. Reproductiv va produktiv o'zlashtirishda o'quvchilar o'quv vazifalarini yechish elementlarini bajaradi. Pedagogik-psixologik adabiyotlarda vazifa maqsad hamda aniq vaziyat tushunchasi bilan belgilanib, unga ani belgilangan ishchi operatsiyalarni amalga oshirish orqali erishiladi. Inson faoliyatining o'zlashtirish darajasi bir-biriga izchil bog'langan to'rt darajada bo'lib, bu daraja yordamida oldinga qo'yilgan barcha vazifalarni hal eta oladi.

I daraja. Agar o'quvchi oldiga qo'yilgan vazifalarning maqsadi, vaziyat va uni hal etishga oid harakat belgilangan bo'lsa, u holda o'quvchi yakuniy xulosani anglab yetishi mumkin bo'ladi. Uning o'zlashtirishi o'quvchi darajasi deyiladi.

II daraja. Agar vazifa maqsadi, vaziyat berilgan bo'lsa, masalani yechishda o'quvchi oldingi bilim va natijalardan foydalanishiga, tug'ri keladi. Uni reproduktiv yoki algoritmik harakat deyiladi. O'quvchilar mavjud bilim tajribalari asosida masalani mustaqil bajaradilar.

III daraja. Agar masala maqsadi berilgan bo'lib uni yechish vaziyati noaniq bo'lsa, o'quvchilardan masalani yechishga oid va'ziyatni aniqlash va to'ldirish talab etiladi. Uni produktiv xarakterdagi evristik tip deyiladi. Masalani yechish davomida o'quvchi oldin egallagan harakatlarni qo'llashda yangi o'quv axborotlarini egallaydi.

IV daraja. Agar maqsadi umumiy tarzda ma'lum bo'lsa, maqsadga erishish vaziyati va tegishli harakatni izlab topishga to'g'ri keladi, bu o'zlashtirishning ijodiy tipi deyiladi. Faoliyatni amalga oshirish orqali yangi sharoitlarga ega bo'linadi.

Ma'lumki, o'zlashtirish doimo o'quvchining xususiy o'quv-bilish faoliyatiga bog'liq. Ya. Amos Komenskiy o'z vaqtida o'zlashtirishning verbal va sxolastik usulini tanqid qilib, uning kam samara berishini ko'rsatgan edi. U o'zlashtirishning ko'rgazmali amaliy usulini ishlab chiqdi. Unga ko'ra "Yuz marta eshitgandan ko'ra bir marta ko'rmoq afzal" yoki "Yuz marta ko'rgandan bir marta bajarmoq afzal". Demak, o'quv jarayoniga harakatli yondashuv orqali

o'quvchi o'quv materiallariga turli holat va vaziyatlarda duch keladi va uni hal etishda ishtirk etadi.

Agar ta'lim maqsadi o'zlashtirishning I darajasiga taalluqdi bo'lsa (ya'ni vazifa o'quv materiali bilan tanishuv darajasida), o'qish reproduktiv tipda bo'ladi. O'qish reproduktiv tipda bo'lsa, o'qish o'qituvchi bayonini eshitish, kitob bilan ishlash yoki o'rganilayotgan ob'ekt, ko'rgazmali vositani kuzatish, instruktor ko'rsatgan harakatlarni bajarish tarzida tashkil etiladi. Bu jarayonda ko'p marta takrorlanish natijasida o'zlashtirish koeffitsienti yuqori bo'ladi. Ya'ni o'quvchi o'quv harakatlarini 70 foizini o'zlashtiradi. O'zlashtirish maqsadi ikkinchi darajada bo'lgani holda, o'quv-bilish faoliyati strukturasi birmuncha rivojlangan bo'lib, o'quvchilar o'quv materialini faoliyat algoritmda anglab mustahkam darajada o'zlashtiradilar. bu holda o'qish pedagogik-psixologik tavsiyalarga ko'ra, o'qish-bilish faoliyati o'quv materialini qayta ishlash, uni tanqidiy fikrlash, yechimning ratsional usullarini qo'llash, qiyoslash va taqqoslash asosida tashkil etilishi mumkin. Bu holda o'quv faoliyati o'quv materialini konspektlashtirish, referat va tezis, doklad va axborotlar tarzida tashkil etiladi. O'quv elementlari diskussiya va didaktik o'yinlar orqali amalga oshiriladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Tolipov R., Yusupov M. THE ROLE AND IMPORTANCE OF THE FORM OF EDUCATION IN IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF THE LESSON //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 12. – C. 1633-1637.

2. Normatov A. A., Tolipov R. M., Musayeva S. H. Q. MAKTABLARDA MATEMATIKA FANINI O 'QITISHNING DOLZARB MASALALARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 5. – C. 1068-1075.

3. Mamasolievich T. R. PECULIARITIES AND TYPES OF ORGANIZING EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN MATHEMATICS IN ELEMENTARY GRADES //Conferencea. – 2023. – C. 102-107.

4. Толипов Р. М. Способы использования методов индукции, дедукции и аналогии при решении примеров и задач в младших классах //E Global Congress. – 2023. – №. 2. – C. 36-46.

5. Mamasoliyevich T. R. Boshlang'ich sinf matematika darslarida didaktik o'yinlar orqali darslarni tashkil etish samaradorligini muhim omili //Ustozlar uchun. – 2023. – T. 19. – №. 2. – C. 195-201.

6. Abdullayevich N. A., Mamasoliyevich T. R. MAKTABLARDA MATEMATIKA FANINI O 'QITISHNING DOLZARB MASALALARI. – 2022.

7. Raxmankulova N., Mirzanazarova S. DIDAKTIK OYINLAR-BILISHGA QIZIQISHNI UYGOTISH VOSITASI //International journal of conference series on education and social sciences (Online). – 2022. – T. 2. – №. 1.

8. Rakhmonkulova N. K. The Importance of Solving Mathematical Problems in Primary Grades //International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology.

9. Rahmankulova N. X. Formation of a Scientific Worldview in Children of Primary School Age //World of Science: Journal on Modern Research Methodologies. – 2023. – T. 2. – №. 3. – S. 41-46.